

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
EFFECTUADA AL CARRER DEL PORTAL DE SANTA
MADRONA, 14-22 i A L' AVINGUDA DE LES
DRASSANES, 3-7.
DISTRICTE DE CIUTAT VELLA, BARCELONA
(BARCELONÈS)

Codi Servei Arqueologia Ajuntament de Barcelona: 115/22.

Núm. Expedient DGPC:

CLT_2022_EXP_ARQ002PREV_4202 (R/N 470 K121 NB 2022/1-38671).

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22 i a l'avinguda de les Drassanes,
3-7.Barcelona. 115/22.

Arqueòleg Director:
IÑAKI MORENO EXPÓSITO

Mataró, setembre del 2024

ÍNDEX

1.	FITXA TÈCNICA	2
2.	INTRODUCCIÓ	3
3.	ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC	5
4.	NOTÍCIES HISTÒRIQUES I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS	9
4.1.	Antecedents històrics.....	9
4.2.	Antecedents arqueològics.....	9
5.	METODOLOGIA.....	11
6.	DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS.....	12
7.	CONCLUSIONS.....	13
8.	BIBLIOGRAFIA	13
9.	UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES.....	14
10.	DOCUMENTACIÓ GRÀFICA.....	15
9.1	Documentació fotogràfica.....	15
9.2	Documentació planimètrica.....	21

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7.
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella (Barcelona.)
COORDENADES UTM Fus31N ETRS89 (UB/ITC)	X: 431027,5 Y: 4580847. Z: 5,60 msnm
CONTEXT	Zona urbana.
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre.
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació.
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 2 al 18 de novembre de 2022.
PROMOTOR	EDISTRIBUCIÓN REDES DIGITALES SL
EQUIP TÈCNIC	Arqueòleg director: Iñaki Moreno Expósito.
COORDINACIÓ ATICS	Marta Fàbregas Espadaler

2. INTRODUCCIÓ

La present memòria recull els resultats de la intervenció arqueològica efectuada al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7 (Districte de Ciutat Vella de Barcelona). La intervenció es dugué a terme entre els dies 2 i 18 de novembre de 2022 sota la direcció tècnica i científica de l'arqueòleg **Iñaki Moreno Expósito** de l'empresa **ATICS, S.L. Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric**.

Totes les feines comptaren amb la supervisió del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona i del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Els treballs d'intervenció arqueològica van estar motivats pel projecte d'instal·lació d'una nova xarxa de baixa tensió als carrers de Portal de Santa Madrona i avinguda de les Drassanes.

La zona afectada per l'actuació s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic, motiu pel qual va ser necessària la realització d'un seguiment arqueològic dels treballs.

Els motius d'aquesta intervenció, tal com s'expliquen en el Projecte d'Intervenció Arqueològica, venen donats per la rellevància potencial de l'estudi del subsòl en aquest indret, estretament vinculat amb un sector històric molt important de la ciutat de Barcelona. L'interès arqueològic i alt valor històric de l'àrea afectada pel projecte són factors que determinaren la necessitat de la realització d'una excavació amb metodologia arqueològica dins una l'àrea afectada pel projecte, destinada a allotjar una sèrie de plantes soterrades.

La intervenció arqueològica i el control de les tasques preliminars a l'execució del projecte, s'efectuaren seguint el procediment establert per la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002 de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

La transcendència històrica del sector que ens ocupa i la protecció de la que gaudeix l'edifici i la finca es basa a grans trets en:

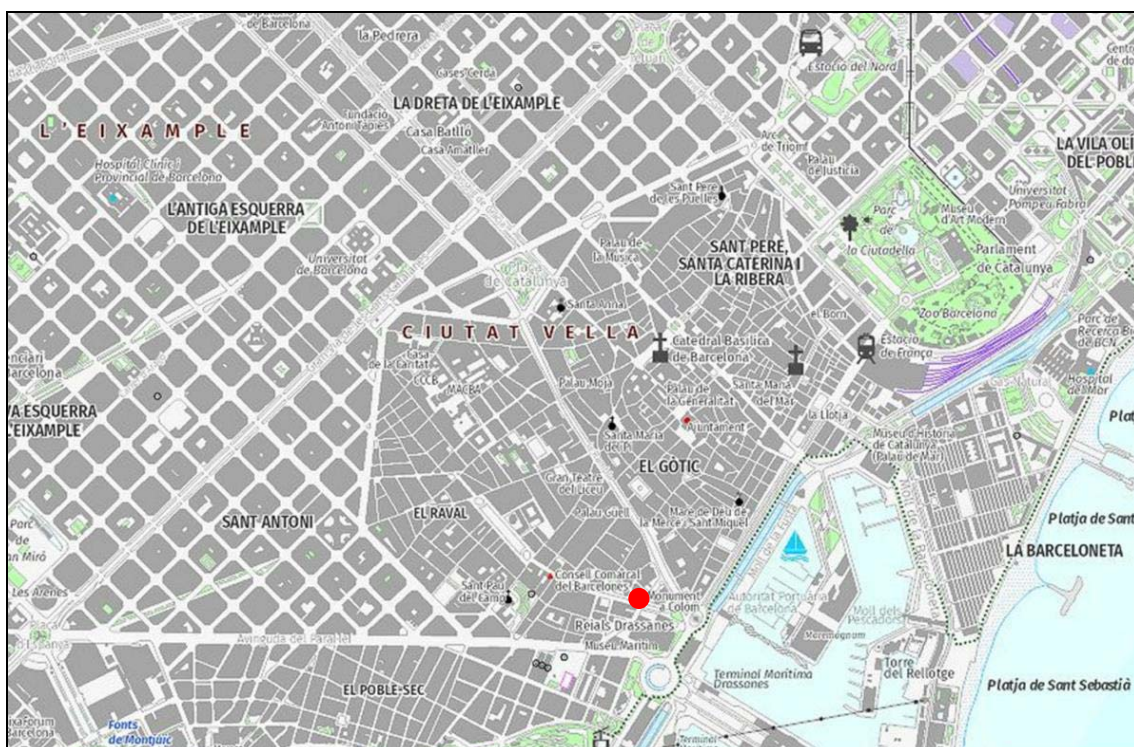
1. A la ciutat de Barcelona s'hi ha documentat nombroses restes e cronologies prehistòriques que evidencien l'ocupació d'aquestes terres per part de grups

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7. Codi 115/22.

poblacionals en cronologies molt antigues. La majoria d'evidències s'han trobat a l'actual barri del raval i a la muntanya de Montjuïc, així com als barris de la Sagrera (Sant Andreu) i can Batlló (Sants-Montjuïc), però no és inversemblant pensar que la presència d'aquestes primeres comunitats humanes es podria haver estès per tot el Pla de Barcelona, incloent l'actual àrea del present projecte.

2. Tot el sector forma part del *suburbium* de la ciutat romana, cosa que possibilita la descoberta tant d'elements productius, com d'hàbitat o de necròpolis.

3. Segon el plànol Lever-nivelé de la place de Barcelona (1823-1827) (@ Service històriques de la Défense) (<http://betaserver.lcgc.cat/bcn1827/>), el present projecte semblaria afectar una antiga edificació a tocar de les antigues Drassanes.

Ubicació de la intervenció.

3. ENTORN GEOLÒGIC i GEOGRÀFIC

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori existent entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic s'aprecien dues grans unitats, la Serralada de Collserola i el Pla de Barcelona.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de horst compostat per materials granítics i esquistosos, limitat al Nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Prelitoral), a Llevant amb el Turó de Roquetes (Besòs), al Sud el Turó de Valldaura i a l'Oest pel Llobregat.

El Pla es troba obert a mar i limitat al nord per la Serralada Litoral i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs. La falla, originada en el moment de la fractura del Massís Català -Balear, va dibuixar el que a grans trets havia de ser la costa catalana.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins dels quals són testimoni una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla, ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d'una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat Vella i l'Eixample es produeix una ruptura amb la presència d'un salt d'uns 20 metres, clarament observable en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d'Estruc, de les Moles o de Jovellanos). Aquest salt fou aprofitat per la defensa de la ciutat situant-hi les muralles o a nivell econòmic, explotat amb la ubicació de diversos molins a la zona coneguda com de les moles (actual carrer de les Moles).

De l'esglaó cap a mar hi ha un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral. En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols que ja no existeixen a l'actualitat per la reculada del mar i com a conseqüència d'una intensa urbanització. Malgrat això, molts d'ells han continuat vius en els topònims de la ciutat: Banyols a la marina de Provençals, la Llavineria al Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l'estany del Cagalell a la zona del Port.

Litològicament el material quaternari es pot dividir en dues unitats. Per una banda hi ha la plataforma superior, que s'inicia des del peu de la Serralada del Tibidabo i baixa fins al mar. Es troba molt afectada per l'acció dels torrents, és on s'assenta la ciutat, sobre tot el sector antic. El substrat presenta argiles i sorres grogues pliocèniques damunt de les quals trobem els derrubis quaternaris molt potents, graves anguloses dins d'una matriu d'argiles vermelles que provenen de la zona del Tibidabo per aportacions torrencials. D'altra banda, hi ha la plataforma baixa, que va del graó o talús erosiu de 20 o 30 metres de desnivell fins a la línia de costa. Està constituïda per la formació de les terrasses i deltes dels rius Llobregat i Besòs (Palet, 1994).

L'acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle" (Palet, 1994). Aquests nivells són de baix a dalt:

- argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.
- llims groguencs d'origen eòlic, *loess*, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.
- per últim, trobem el torturà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquests nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

La present intervenció arqueològica s'ha portat a terme al nucli antic de Barcelona, concretament al barri del Palau, a l'interior de l'edifici situat al carrer

de Riudarenes, 5-7-9, en un carreró sense sortida ubicat entre els carrers del Regomir i d'Ataülf.

El terme municipal de Barcelona arriba a una extensió de 1.754.900 h i s'estén a la costa mediterrània en una plana de 5 Km d'amplada limitada al NW per la Serra de Collserola (que culmina a 512 metres amb el Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord - Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost -Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La funció de capital de Barcelona ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica del Pla, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord - sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost - Ter); accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell, el primer, i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon¹.

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament distingibles²:

a) El nucli antic, que restà clos fins a la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Proper a la mar, està dominat pel sud pel gran promontori de Montjuïc, que s'aixeca suaument sobre el Pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona hi podem diferenciar tres àrees:

- un nucli central, damunt el Mont Tàber, que correspon a la primitiva ciutat romana. És justament en aquesta àrea on s'ha portat a terme la intervenció que ens ocupa.

¹ AADD, 1982: 68.

² Op. cit, 1982: 68.

- al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval i que s'inclogueren dins el perímetre de les muralles aixecades els segles XIII-XIV: les vilanoves del Pi, de Santa Anna, de la Mercè, de Sant Cugat, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar o dels Arcs, entre d'altres.

- els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, que començaren a ser urbanitzats quan van quedar inclosos dins del tercer recinte fortificat, entre la segona meitat del segle XIV i la primera del XV.

b) Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No fou fins a darreries del segle XIX i principis del XX, una vegada enderrocades les muralles, que anaren essent annexionats a la ciutat.

Una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals que encotillaven el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla (que, com ja hem dit, acabarien formant part de la ciutat a partir de la fi del segle), i permeté alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

4.1. Antecedents històrics.

La caserna de les drassanes (1792-1935).

La caserna de les Drassanes era situada al final de la Rambla en l'espai comprès entre l'antic convent de Santa Mònica (avui ocupat pel centre cultural Arts Santa Mònica) i el Portal de la Pau, just al lloc on avui s'aixeca d'edifici de la Comandància de Marina del Sector Naval de Catalunya davant del monument a Colom. Era una edificació construïda el 1792 al voltant d'un gran pati central i adossada totalment al recinte de les antigues Drassanes del que n'era com una mena d'annex que completava l'equipament militar. La part posterior de l'edifici donava a carrer del portal de Santa Madrona on hi havien situades les parades de llibres de vell i des d'on s'accedia per un entramat de carrers estrets al sector més sòrdid del Barri Xino.

El 1927 el govern de la Dictadura del general Primo de Rivera va iniciar un procés de modernització de casernes i aquarteraments militars. Es tractava de clausurar les instal·lacions més velles -generalment les més centríques- i crear-ne altres de noves al voltant de la ciutat.

Així, la caserna de les Drassanes es va considerar obsoleta i es va determinar el seu enderrocament que s'efectuà a partir de 1935.

4.2. Antecedents arqueològics.

Intervencions **075/10**³ i **057/11**⁴, Museu Marítim: es documentà la presència de restes d'una necròpolis romana (s. I-VI dC) associada a una via marítima que

³ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3268>)

⁴ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3457>)

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7. Codi 115/22.

discorria per aquest sector de la ciutat, i de la qual s'han trobat restes en diversos punts de la façana marítima de la ciutat, com seria a l'actual edifici del Govern Militar⁵, just a tocar del present projecte.

Intervenció **006/02**⁶, Avinguda de les Drassanes, 3: L'obertura d'una rasa de 184,50 m. per tal d'instal·lar fibra òptica, davant la façana oest de l'avinguda de les Drassanes, només va permetre documentar la presència de restes d'un paviment de llambordes dels segles XIX-XX.

⁵ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/450>)

⁶ Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/121>)

5. METODOLOGIA

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E. C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'Unitat Estratigràfica (UE) que individualitza els uns del altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

La identificació estratigràfica s'ha realitzat segons l'ordre d'aparició durant el procés d'excavació, utilitzant una clau, en aquest cas, de quatre dígit (UE 1000) per a les unitats estratigràfiques localitzades en el sondeig, i de cinc dígit en la designació dels fets arqueològics detectats a les cales de cimentació de l'edifici.

En el cas de les restes prehistòriques, l'aplicació del mètode Harris s'ha mantingut i s'ha vist ampliat el registre amb l'aixecament de plantes topogràfiques de diversos moments del procés d'excavació de les estructures. A més, s'ha ubicat espacialment el material recuperat individualitzant-lo mitjançant quadrícules.

Aquest mètode a més inclou la realització de material gràfic, constituït per plantes i seccions, les quals proporcionen, respectivament, una visió diacrònica i sincrònica de les troballes recuperats. La planimetria s'ha realitzat amb el sistema de referència geodèsic ETRS89.

Cal afegir el material fotogràfic imprescindible per a la constància visual dels treballs efectuats.

El material extret en la present intervenció ha estat codificat amb el número 115, junt amb l'any en què s'ha dut a terme l'actuació arqueològica, 2022, i finalment la UE a la qual pertany, **115/22-1000-01**, aquest últim dígit s'ha emprat en aquells materials amb característiques peculiars o inèdits que han estat dibuixats.

6. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

Els treballs consistiren en l'obertura d'una rasa de 70 m. de llargada per 0,70 m. d'ample i 0,80 m. de fondària.

La rasa s'obrí a 1 m. de distància de la façana sud de l'avinguda de les Drassanes i tenia origen davant la mitgera entre els núm. 3 i 7 de dita avinguda i finalitzava davant el núm. 22 del carrer del Portal de Santa Madrona.

L'estratigrafia documentada al llarg de tota la rasa fou la següent: en primer lloc el paviment actual, UE 101, que es posava per sobre un potent planxé de formigó, UE 102, de 0,20 m. de potència. Aquests dos nivells es van extreure mitjançant martells pneumàtics per part dels operaris. A partir d'aquí i fins el fons de la rasa, aparegué un nivell d'argiles amb nòduls de carbonat càlcic barrejat amb runa d'època contemporània, UE 103, extret mitjançant una màquina excavadora tipus "Bobcat".

7. CONCLUSIONS.

Com hem vist els resultats de la intervenció han estat negatius en no documentar estratigrafia ni estructures arqueològiques en el subsòl. Aquest resultat són concloents només fins a la cota assolida en l'obertura de les rases (0,80 m. per sota el paviment actual).

8. BIBLIOGRAFIA

AADD. (1982). *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

NETGRAFIA

Carta Arqueològica de Barcelona: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/>

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7. Codi 115/22.

9. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 101
INTERVENCIÓ: 115/22		Fase:		Cronologia: segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer.			
DESCRIPCIÓ :				
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	
Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 102
INTERVENCIÓ: 115/22		Fase:		Cronologia: segle XX
DEFINICIÓ :	Planxé de formigó.			
DESCRIPCIÓ :				
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	
Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE: 103
INTERVENCIÓ: 115/22		Fase:		Cronologia: segle XX
DEFINICIÓ :	Estrat			
DESCRIPCIÓ :	Argiles amb nòduls de carbonat càlcic i runa d'època contemporània.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

9.1 Documentació fotogràfica.

1. Inici dels treballs.

2. Inici dels treballs.

3. Extracció dels panots i el planxé de formigó.

4. Extracció dels panots i el planxé de formigó.

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7. Codi 115/22.

5. Extracció dels panots i el planxé de formigó.

6. Excavació de la UE 103 amb màquina.

7. Tram de rasa de l'avinguda de les Drassanes un cop excavat.

8. Estratigrafia documentada.

9. Tram de rasa del Portal de Santa Madrona en procés d'excavació.

10. Tram de rasa del Portal de Santa Madrona en procés d'excavació.

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7. Codi 115/22.

11. Tram de la rasa del carrer del Portal de santa Madrona un cop excavat.

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer del Portal de Santa Madrona, 14-22/ avinguda de les Drassanes, 3-7. Codi 115/22.

9.2 Documentació Planimètrica.

430750

431000

431250

4581055

4580805

4580555

Rasa amb control arqueològic

NOM DEL PROJECTE

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PORTAL DE SANTA MADRONA, 14-22 /
AVINGUDA DE LES DRASSANES, 3-7

CODI: 115/22

MUNICIPI

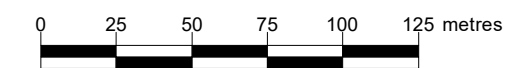
BARCELONA

DISTRICTE

CIUTAT VELLA

LLEGGENDA

Escala 1:2.500
originals DIN-A3

BASE CARTOGRÀFICA: ICC www.icc.cat
PROJECCIÓ UTM FUS 31N / ETRS 89

PLÀNOL NÚM.: 1

430750

431000

431250

